

CULTURA CREȘTINĂ

Apare, cu excepția lunilor Iulie și August
la 10 și 25 n. a fiecărei luni.

Anul VII.

25 Maiu 1918.

Nr. 10.

SUMARUL:

Dr. ALEXANDRU RUSU: După alegere. (Câteva constatări și reflexii, cari se impun dela sine).

REDACTIA: Dorințele clerului român unit. (Manifestul sinodului electoral din 9 Maiu 1918).

Dr. IACOB RADU: Însemnări din corespondența episcopului gr.-cat. de Oradea-mare Moise Dragoși (1776—1787). (I).

ÎNSEMNĂRI: Locul copiilor, după ce se înserează, e acasă. (Senior).

CRONICĂ: Dela alegerea de mitropolit (ar.). Prelați noi în biserică noastră (r.). † Canonicul Gavrilă Pop (ar.). O pastorală comună a episcopatului catolic din Austria (vș). Sinoadele bisericii române reunite sub controlă ministerială (ar.). Noue contribuiri pe seama „Asociațiunii (r.). Grijii manuscrisurile și tipăriturile vechi! (șr.). Dare de cult și dare comunală (șr.). S'a schimbat prefectul propagandei din Roma (vș).

CĂRȚI ȘI REVISTE: „Convorbiri științifice“ (ar.). „Euchárisztikus Értésítő“ (șr.).

TELEFON.

Bla j.

Tipografia Seminarului teologic gr.-cat. 241—46.

O rugare

care dorim, să se împlinească cât mai îngrabă.

În nr. 5—6 a. c., răspunzând unui prieten al revistei noastre, am arătat publice și până la un filer suma considerabilă, ce o reclamă tipografia pentru un singur număr, la care se mai adaug și alte cheltueli, ce le pretinde administrația periodicului.

La locul acela mai spuneam, că pretenziunile tipografiei se vor mai urca încă. Și iată, că în 5 Aprilie a. c. ni-se și scrie, că începând cu 4 Martie a. c. plata culegătorilor s'a urcat cu 25%, prin urmare avem să plătim și mai mult pentru imprimare ca în trecut.

Noi știm, că tipografia își face nouă și nouă pretenziuni, constrânsă fiind de împrejurări. Indatoririlor noastre însă nu putem satisface numai din abonamente, cari ni-se plătesc prea anevoie.

Din motivul acesta rugăm pe toți P. T. abonați, cari ne datoresc pe anii trecuți, cum și pe aceia, cari nu au achitat plata abonamentului nici cel puțin pe un semestru al anului crt., să binevoiască a ne plăti pretenziunile. Nu aștepte nimenea provocări speciale și trase postale, că ne costază prea mult.

Redacția și Administrația
„Cultura Creștină”.

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI

AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI

Abonamente:

Pe un an: cor. 20.

Pe 1/2 an: cor. 10.

În străin.: cor. 24.

Numărul: 1 corobă

REDAȚIA:

Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan
Roșianu, Dr. Alexandru Ni-
colescu, Dr. Alexandru Rusu și
Dr. Ioan Coltor.

Redacția și Admi-
nistrația:

»Cultura Creștină«.
Balănașfalva.

După alegere.

— Câteva constatări și reflexii, cari se impun dela sine. —

În fața neamului românesc de oriunde scaunul de mitropolit al Blajului este o poziție de frumoasă considerație și de mare trecere, iar în biserica noastră este cea mai înaltă demnitate. De aceea alegerile de mitropolit la Blaj au fost totdeauna evenimente de mare importanță pentru biserică și neam.

Pătrunși de însemnătatea acestui scaun, alegătorii au chibzuit totdeauna cu multă grijă asupra persoanelor cari aveau să între în ternarul candidaților și deosebit în fruntea ternarului. Dar pare-că nicicând până acum această latură a alegerii de mitropolit, necesitatea de a chibzui cu deosebită grijă asupra persoanelor potrivite, n'a trebuit și n'a putut să fie mai adânc simțită decât tocmai la ultima alegere din 9 Maiu c. Deoparte problemele multiple, cari privesc consolidarea internă a bisericii și, în urma stărilor schimbate provocate de războiu, cer cu stăruință o grabnică și bună rezolvire, iar de altă parte împrejurările externe deosebit de grele prin cari acum trece această biserică, încă prea puțin consolidată prin jertfirea de sine a propriilor săi martiri și eroi, sunt momente în fața cărora nu e mirare, dacă alegătorii multă vreme n'au putut să convină asupra persoanei aceluia, pe care aveau să-l pună în fruntea ternarului. Pentru unii aveau preferință aceia, a căror trecut prezintă garanțe pentru înțelegerea chestiilor, cari privesc renașterea și consolidarea internă a bisericii, altora iarăși li-se părea, că în împrejurările date chestiunea principală nu-i asta,

ci marea problemă, că biserica noastră și de astădată să lase neștirbită în drepturile sale din lupta purtată cu demnitate împotriva curentelor externe, cari cearcă s'o umilească ori chiar s'o sugrume. Pentru toți în urmă — de ce n'am spune-o și asta! — a fost o mare greutate, că de astădată în chip excepțional biserica noastră eră lipsită de omul, care oarecum dela sine și fără multă bătaie de cap să se fi impus deopotrivă și sub toate raporturile considerației tuturor.

Frământările îndelungate și destul de zbuțumate, cari au premers alegerii și pe cari unii le socotesc ca o lature puțin demnă a marelui eveniment, se esplică după părerea noastră în lumina acestor considerații aproape fără de rest. În fața urnei, valurile agitației s'au potolit în urmă și din urnă a ieșit atunci cunoscutul ternar, care are în frunte (cu 74 de voturi) pe pâr. Dr. Vasile Suciu, vicariul capitular al arhidiecezei, în locul al doilea (cu 58 de voturi) pe tinărul episcop Iuliu al Gherlei, iar în locul din urmă (cu 49 de voturi) pe Preasfințitul Valeriu al Lugojului. Față cu părerea acelora — ne gândim totdeauna numai la oamenii de bună credință, și nu la aceia, cari au lucrat mânați de alte considerații! —, cari socoteau de chestiune principală partea de consolidare internă a bisericii, pentru care pâr. episcop Valeriu pare a fi cel mai chemat, a biruit deci prin părintele Suciu — deși nu deplin — punctul de vedere al acelora, cari văd mai mare rău într'o eventuală umilire ori sugrumare a bisericii, decât într'o probabilă întârziere a ei în a se desvoltă și progresă înlăuntru. Pâr. episcop Iuliu în sfârșit, susținut mai cu seamă de voturile Gherlanilor săi, a ajuns între acești doi candidați, ca unul, care nefiind anume sprijinit de guvern și având simț și pentru chestiile de reformă internă, cu drept cuvânt poate fi socotit ca o punte de trecere între cele două părți dela capete. Mănat de un nobil simț de conservare proprie și mai mult ori mai puțin liber de ingerințe externe, sufletul preoțesc al celor 202 de alegători a scos prin urmare din urnă un ternar, decât care anevoie se puteă găsi altul, care se corespundă mai bine stării faptice a părerilor, cari astăzi stăpânesc în biserica noastră.

Că apoi dintre cei trei aleși ai clerului cine va urcă treptele tronului de mitropolit, atârnă dela cei doi factori mai înalți: *Maiestatea Sa și Pontificalele roman.* La alegerile din urmă totdeauna a fost întărit primul din seria candidaților, onorându-se în felul acesta voința majorității acelora, cari după cea mai

bună a lor convingere — care-i prudent să fie respectată — au deprins dreptul de alegere. Dacă și de astădată se va urmă această procedură, frânele guvernării provinciei noastre bisericești vor ajunge în mâinile curate și sigure ale părintelui Vasile, care sperăm să fie un vrednic urmaș al marilor săi antecesorii. Iar dacă grația supremului patron și a sfântului Scaun apostolic al Romei s'ar oprî asupra Preasfințitului Iuliu ori chiar a pâr. episcop dela Lugoj — ce nu este eschis —, naia bisericii noastre și atunci va fi, credem, în stare să înfrunte valurile turburate ale curenților, cari l-au jurat perire. Întărindu-se mai repede înlăuntru, ea va găsi atunci și în sine destulă putere pentru a ieși biruitoare deasupra tuturor valurilor dușmane.

„Sfânta mitropolie a Blajului — ca să variem puțin cuvintele frumoase din vorbirea de deschidere a Preasfințitului dela Oradea — a fost — și mare e Domnul, — dar oricine va fi stăpânul ei de mâne, va și rămâne adevărata maldă a neamului românesc de pe aceste plaiuri scumpe și frumoase și dela Dumnezeu binecuvântate“. Întrucât nu ar fi încă prea târziu, să ne rugăm deci la Domnul, ca din ternarul fixat de conștiința curată a sinodului nostru electoral, să ne ridice în scaunul de mitropolit pe acela, pe care intuiția lui divină îl socotește de mai potrivit pentru viitorul bisericii noastre române unite.

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Dorințele clerului român unit.

— Manifestul sinodului electoral din 9 Maiu 1918. —

Intre lucrările sinodului electoral din 9 Maiu 1918 abia este vre-una mai importantă decât *manifestul* ce cuprinde dorințele clerului nostru, un adevărat program de rodnică activitate pentru viitor. În liniamente generale, în cadrele largi ale unui act istoric, care nu se poate coborî la prea mici amănunte, manifestul cuprinde într'o frumoasă sinteză un energetic protest împotriva tuturor încercărilor de a umili biserica noastră prin știrbirea drepturilor ei câștigate și păzite cu sfințenie de înaintași; dar în aceeaș vreme este și un puternic glas de chemare a tuturor factorilor competenți la înfăptuirea operei mărețe de renaștere a bisericii noastre: prin rezolvirea unei întregi serii de probleme, cari nu mai sufer amânare. Chestiunea

autonomiei catolice și a regulării dreptului nostru de alegere, revizuirea bullei „Christifideles graeci“, problema neapăs de importantă a viitorului școlilor noastre confessionale și a ajutorului dela stat pentru preoțime, cuprinse în primele cinci puncte ale manifestului, sunt chestiile de viață ale bisericii noastre în referințele ei *externe*, iar cele cuprinse în punctele din urmă (6—11) ale manifestului: despre sinoade, vizitațiuni canonice, noul codice de drept, presă și institutele de învățământ din Blaj, sunt cele mai însemnate probleme *interne* ale bisericii noastre din viitorul apropiat.

Manifestul acesta de o uriașă importanță pentru biserica noastră, durere, nu a putut fi citit în plenul sinodului electoral, trecându-se pur și simplu între actele sinodului, și de aceea credem, să avem datorința să-l dăm aici în întregime.

Este următorul:

Având în vedere datina înaintașilor noștri, cari începând cu anul 1850, și-au ținut de sfântă datorie a-și espune cu prilejul sinoadelor electorale dorințele lor cu privire la delăturarea cauzelor, cari împiedecă dezvoltarea normală a bisericii române unite și cu privire la mijloacele, cari li-se păreau potrivite a asigură acestei biserici realizarea misiunii sale mărețe în mijlocul poporului nostru; având apoi în vedere împrejurările funeste și situația excepțional de critică, în care se află azi biserica noastră, — Clerul întrunit în sinod electoral în ziua de 9 Maiu n. 1918 se crede dator a-și manifesta cu cea mai mare sinceritate toate dorințele, a căror realizare o cere dela viitorul mitropolit și dela toți factorii competenți, fiind convins, că realizarea lor va asigură dezvoltarea normală a bisericii române unite, care a avut rol atât de important în istoria culturală a poporului românesc.

Dorințele și postulatele acestea sunt următoarele:

1. Luând în considerare faptul, că Pontificele Roman Piu al IX-lea prin bulla „Ecclesiam Christi“ dd. 26 Noemvrie 1853 a declarat provincia mitropolitană de Alba-Iulia și Făgăraș de independentă și autonomă, fiind ea supusă direct Scaunului Apostolic al Romei; luând apoi în considerare faptul, că provincia aceasta mitropolitană în forma în care a fost întemeiată de Pontificele amintit, prin bulla amintită, deci cu caracterul său independent și autonom, a fost înarticulată în legile statului prin art. de lege XXXIX. din anul 1868; luând în considerare faptul, că independența și autonomia aceasta a provinciei noastre mitropolitane a fost decretată cu aprobarea Sfântului Scaun Apostolic al Romei și de conciliul nostru provincial I. din anul 1872 și mai ales de conciliul provincial III. din anul 1900; având apoi în vedere tendințele tot mai pronunțate, de-a schimba această situație de drept public a bisericii noastre prin încop-

ciarea ei în cadrele unui organism bisericesc autonom străin, încercări, cari contrazic atât bullelor papale, canoanelor bisericești aprobate de suprema autoritate bisericească, cât și dorinței unanime, și atât de des manifestate a clerului și poporului nostru, — *Sinodul electoral dorește*, ca viitorul mitropolit, împreună cu episcopii sufragani, și cu întreg clerul și poporul credincios, să lucreze din toate puterile și cu toate mijloacele legale pentru *păstrarea intactă a autonomiei și independenței bisericii noastre*, să se abțină dela orice acțiune, care ar putea fi interpretată ca o renunțare la această autonomie și independență și să lupte cu toată energia împotriva încercărilor oricărei autorități bisericești în afară de aceea a Sfântului Scaun Apostolic și a legaților lui, de a-se amesteca în afacerile noastre bisericești. În acelaș timp Sinodul își exprimă ferbinta sa dorință după întreruperea cât mai îngrabă a organizațiunii sale autonome prin convocarea unui congres separat al bisericii noastre, care să alcătuiască statutul de organizare spre a deschide porțile vieții bisericești și pe seama conlucrării *elementului mirean*, care și-a exprimat dorința sa în privința aceasta în mai multe rânduri, mai pe urmă în conferența clerului și poporului credincios, ținută în 29 Iunie 1897 în Cluj.

2. Luând în considerare faptul, că prin bulla „Christifideles graeci” mii de credincioși au fost smulși contra voinței lor dela sinul bisericii noastre și anexați la o episcopie de limbă străină, că smulgerea aceasta a produs valuri mari de nemulțumire în mijlocul credincioșilor noștri, că în sfârșit însuși Sfântul Scaun Apostolic al Romei și guvernul țerii au pus în vedere o revizuire a stării create prin bulla „Christifideles graeci”, — *Sinodul cere*, ca viitorul mitropolit, împreună cu episcopii sufragani, să lucreze cu energie, ca *revizuirea* aceasta să se săvârșească și anume în așa fel, ca să eschidă orice frecări și nemulțămire și să redea bisericii noastre pacea și liniștea pierdută.

3. Sinodul luând în considerare faptul, că în urma declarației introdusă la ultimele trei alegeri de mitropolit, în decretule, prin cari se ordonează alegerea, că adecă dreptul de trină candidare se dă în cazul concret fără nici o urmă pentru viitor, pare a nu ni-se recunoaște dreptul istoric de alegere fixat și recunoscut de vechile legi ardeline (*Approbatæ Constitutiones P. I. Tit. 8, Art. 1.*), pus între condițiile fundamentale ale manifestului de unire a Sinodului din 1698, recunoscut de diploma din 19 Martie 1701, numită diploma II. Leopoldină și recunoscut de atunci totdeauna până la anul 1868, — *Sinodul cere* ca viitorul mitropolit să lucreze din toate puterile pentru *recunoașterea și precizarea acestui drept* prin alcătuirea spre acest scop a unui statut aprobat și de Majestatea Sa, și estinderea lui asupra tuturor episcopiiilor provinciei noastre mitropolitane.

4. Luând în considerare faptul, că ministrul de culte aducându-ne grava acuză, că poporul român din patrie a dovedit în decursul războiului mondial și mai ales în decursul invaziei române o atitudine nepatriotică, și că atitudinea aceasta s'ar fi datorit spiritului, în care sunt crescuți învățătorii noștri a introdus în preparandiile noastre o controlă jignitoare și prin detragerea ajutorului de stat a făcut imposibilă funcționarea școlilor noastre confesionale din comitatele marginase, — *Sinodul își ține de datorie* a protesta împotriva acuzelor de nepatriotism aduse totalității poporului nostru și desmițate de jertfele de sânge ale sutelor de mii de credincioși ai noștri aduse pe toate câmpurile de luptă ale monarhiei, și dându-și seama de importanța școlilor confesionale pentru asigurarea operei de educație religioasă morală a bisericii, cere în forma cea mai stăruitoare, ca viitorul mitropolit, împreună cu episcopii sufragani, să lupte din toate puterile, necruțând nici o jertfă și nici o osteneală, pentru *mântuirea școlilor noastre confesionale* și pentru *desființarea controlului* atât de jignitoare *introdusă în preparandiile noastre*.

5. Luând în considerare faptul, că în proiectul de lege despre executarea gradată a art. XX. din 1848, prezentat de ministrul de culte camerei deputaților cu datul de 21 Decembrie 1917, despre biserica noastră nu se face nici o pomenire, deși ea are aceleși drepturi față de visteria statului, ca oricare altă biserică, pentru că și credincioșii ei contribuie ca și credincioșii oricărei alte biserici la susținerea acestei visterii și deși lipsurile materiale împiedecă în cea mai mare măsură progresul normal al bisericii noastre, — *Sinodul protestează* împotriva acestei disconsiderări a bisericii române unite și dorește ca viitorul mitropolit, împreună cu episcopii sufragani, să lucreze din toate puterile, ca biserica noastră să se împărtășească din partea statului de tot *sprijinul material*, care îi compete în proporția, în care sunt împărtășite celelalte confesiuni recepte.

6. Ținând seamă de dispozițiile cuprinse în canonul 8 al Conciliului VI. ecumenic și în canonul 6 al Conciliului VII. ecumenic, apoi de dispozițiile Conciliului nostru provincial II (T. III c. 1), care după ce fixează importanța Sinoadelor pentru viața bisericească cu cuvintele: „Ele sunt mijloacele cele mai eficace pentru incolumitatea bisericii, integritatea credinței și a moravurilor, pentru delăturarea ereziilor și a desbinărilor, și pentru îndreptarea disciplinei bisericești“, dispune, ca în fiecare an să se țină sinod diecezan; ținând în sfârșit seamă și de dorința legitimă a clerului din cura animarum de a putea contribui cu statul său la guvernarea diecezei, — *Sinodul dorește*, ca viitorul mitropolit observând dispozițiile sfințelor canoane, să țină în fiecare an *Sinod arhidiecezan*, în care să discute împreună cu reprezentanții clerului întreg mijloacele

efiace, cari pot asigura progresul vieții noastre bisericești, totodată Sinodul dorește, ca viitorul mitropolit să respecte dispozițiile canonului 19 al Conciliului IV. ecumenic și ale canonului VIII. al conciliului VI. ecumenic, apoi dispoziția conciliului nostru provincial I. și să țină *tot la 3 ani Sinod provincial*, discutând și rezolvind afacerile, cari după sfintele canoane se țin de competența Sinoadelor provinciale.

7. Având în vedere importanța deosebită a contactului personal dintre păstor și turma credincioasă, prin care de o parte se potentează alipirea și dragostea poporului față de persoana arhierelui, iar de alta parte arhierul are ocaziune a-se convinge din intuiție proprie despre lipsurile sufletești și culturale ale credincioșilor, — *Sinodul dorește*, ca viitorul mitropolit, să reieie frumoasa tradiție a *vizitațiilor canonice* impuse de altfel și din partea Sfântului Scaun Apostolic și să meargă cât se poate mai des în mijlocul poporului, predicând cuvântul sfânt, controlând viața morală a credincioșilor, combatând scăderile lor și indemnându-i la fapte bune.

8. Luând în considerare faptul, că codicele de drept al bisericii noastre derivă cea mai mare parte din veacurile prime ale creștinismului și astfel dispozițiile lui nu mai pot fi normă potrivită pentru organizarea vieții bisericești moderne, iar de altă parte canoanele stabilite cu aprobarea Sfântului Scaun Apostolic în cele trei concilii provinciale ale noastre nu se estind asupra întregii vieți bisericești, — *Sinodul dorește*, ca viitorul mitropolit, împreună cu episcopii sufragani, să stăruiască din toate puterile pentru *alcătuirea și publicarea unui codice de drept al bisericii noastre*, care ținând seamă de tradițiile trecutului și de necesitățile vieții moderne, să cuprindă norme precise și complete privitor la întreaga viață noastră bisericească.

9. Având în vedere rolul covârșitor, pe care îl are pressa asupra vieții moderne, — *Sinodul dorește*, ca viitorul mitropolit, să deie aceleia atenția, pe care o merită, silindu-se cu toate mijloacele să *creeze pentru biserica noastră o presă conștientă* și în stare a-i apăra cu demnitate drepturile și a-i propaga cu succes învățăturile ei dătătoare de viață.

10. Având în vedere marea influință, pe cari au avut-o institutele de învățământ din Blaj asupra dezvoltării culturii române, câștigând bisericii noastre merite neperitoare, — *Sinodul așteaptă* de la viitorul mitropolit, să *dee acestor institute cea mai mare importanță*, apărând și susținând caracterul românesc al lor, incredințând instrucția persoanelor celor mai destoinice, purtându-se cu părintească grijă față de mizeriile și lipsurile elevilor și în primul rând luând asupra sa sarcina purtată și de mitropolitul repausat de-a prevedea gratuit cu pâine elevii săraci și îngrijindu-se să asigure pe seama profesorilor mijloacele materiale necesare, reclamate de exigențele

vieții moderne și de poziția lor socială, ca astfel aceștia știindu-se la adăpostul grijilor materiale să se poată dedica cu tot devotamentul instrucțiunii și științei, câștigând Blaajului și prin el bisericii noastre întregi rolul însemnat, pe care l-a avut odinioară în viața literară și științifică a neamului românesc.

11. Sinodul constată cu deosebită mulțumire, că Majestatea Sa cesaro apostolică regească a garantat dreptul nostru la alegerea de mitropolit chiar înainte de a se cere și vede în această o grațioasă atențiune față de biserica greco-catolică română, care patronajului glorioasei Case de Habsburg are a mulțami întemeierea și întărirea unirei bisericii noastre cu Roma și reîncopciarea relațiilor noastre cu Apusul luminat. Gestul acesta regal ne dă întemeiata nădejde, că enormele jertfe de sânge și suferințe, ce fiii bisericii noastre le-au adus cu loialitatea tradițională în decursul războiului pentru patrie și tron — vor afla la timpul doritei păci răsplată deplină din partea înaltului Tron și cerem dela viitorul mitropolit, să lucreze din toate puterile pentru realizarea nădejzii poporului nostru.

Iosif Hossu m. p., canonic mitrop. A. Papiu m. p., protop. Iernotului. N. Togan m. p., protop. Sibiiului. Moise Brumboiu m. p., protop. Brașovului. Simeon Moldovan m. p., protop. Cichindealului. Dr. Alex. Gheție m. p., vicarul Silvaniei.

Manifestul acesta cuprinde cu adevărat cea mai bună parte a sufletului bisericii noastre și de aceea nu ne îndoim, că aceia pe cari îi privește, și înainte de toate viitorul nostru mitropolit, vor stărui din toate puterile ca cele cuprinse întrânsul să se realizeze pe întreagă linia și în timpul cel mai apropiat cu putință.

REDACTIA.

Insemnări din corespondența episcopului gr.-cat. de Oradea-mare Moise Dragoși (1776—1787).

(I.)

1. După multe frământări și lupte grele, în sfârșit le-a succes și Românilor uniți din Bihor să aibă episcop de ritul lor în persoana lui Meletie Kováts, denumit în anul 1748. Bucuria lor însă nu a fost deplină, pentru că el nu a fost episcop diecezan independent, fără numai episcop sufragan, sau vicar al episcopului latin, îndreptătit să deprindă puterea arhierască după ritul grecesc, ca vicar în cele sufletești, dar jurisdicțiunea lui peste credincioșii uniți atârna întru toate dela episcopul latin și dela vicarul său general și eră tare limitată, așa încât:

puterea lui în această privință nu era mai mare decât pe timpul când era numai protopop¹⁾.

De sine înțeles, că această stare umilitoare nu putea mulțumi nici pe bietul episcop Meletie, nici pe credincioșii săi, expuși la cele mai mari tulburări și vexațiuni din partea Sârbilor și Grecilor neuniți din Oradea-mare, instigați de episcopul sârbesc din Arad. Activitatea lui Meletie, chiar și dacă el, ar fi fost mai învățat și mai puternic de cum era, slab sprijinit din partea episcopului latin și fără autoritate înaintea poporului, care pe unele locuri nici nu voia să-l recunoască de episcop²⁾, era prea puțin roditoare și nu putea fi îndestulit nici el nici mai marii săi cu progresul unirei, care de fapt nici nu luase avântul la care se așteptau pe urma denumirii lui. Această decepție, și poate că și alte considerații, i-a îndemnat apoi să-i pună și lui în coaste un teolog Iesuit, cum știm că făcuseră și cu tovarășii lui în umiliri și suferințe, cu episcopii Făgărașului³⁾.

Această stare nemulțămitoare a îndemnat atât pe Meletie, cât și pe clerul său, să se plângă împotriva ei și să ceară dela locurile competente sanarea răului prin scoaterea episcopului român de sub tutela celui latin⁴⁾. Stăruințele lor au și aflat ascultare la comisia aulică trimisă în anul 1754 la Oradea-mare, ca să cerceteze și să aplaneze certele și conflictele nenumărate din treuniți și neuniți. Generalul de Ville, în raportul său despre lucrările comisiei înaintate împărătesei în anul 1756, între altele a făcut și propunerea ca episcopul Meletie în interesul unirei să fie făcut independent de episcopul latin⁵⁾. Dar episcopului Meletie nu i-a fost dat să vadă realizarea deplină a acestei dorințe a lui și a clerului său, căci episcopul latin Br. Adam Patachich se luptă din răspuțeri împotriva aceleia. Pie-decile puse de episcopul latin în contra independenței episcopiei române unite le-a delăturat pe deplin numai succesul lui

¹⁾ Șt. Tășiedanu. Din viața și activitatea primului episcop sufragan român de Oradea-mare, Meletie Kováts (1748—1778) în »Cultura Creștină« a. 1914 p. 264 urm.

²⁾ Șt. Tășiedanu. Unirea Bihorului din 1737 în »Cultura Creștină« a. 1915 p. 370.

³⁾ Bunyitay Vincze, Biharvármegye oláhjai s a vallás unlo. Budapest 1892 p. 71 și 78.

⁴⁾ Tășiedanu, l. c. p. 272.

⁵⁾ Bunyitay, l. c. p. 70.

Meletie, Moise Dragoși, denumit episcop independent în anul 1776. Și credem, că decretarea independenței episcopiei noastre orădane este de a se atribui mai mult ostenelelor lui decât lui Meletie. Este adevărat că, după cum ne spune un document aflat în biblioteca diecezană din Oradea-mare ¹⁾, independența episcopiei unite de Oradea-mare se hotărîse încă în anul 1758, în urma raportului generalului De Ville, pomenit mai sus, pe când Dragoși era încă numai paroh în Oradea-mare, dar fiind om cu mare autoritate și în cele mai bune relații cu membrii comisiei, desigur, că va fi putut contribui mai mult la rezolvirea favorabilă a chestiunii decât Meletie, despre care unii dintre membrii comisiei nu aveau părere tocmai bună.

2. Cumcă Dragoși era om cu vază și autoritate mare înaintea multora, ni-o dovedesc scrisorile rămase dela el și conservate între manuscrisele bibliotecii diecezane din Oradea-mare ²⁾. Din acestea se vede, că Dragoși purta corespondență aproape cu toți membrii comisiei aulice și cu alte persoane însemnate de pe acele vremuri. Așa aflăm epistole dela Cardinalul Migarri arhiepiscopul Vienei, Cardinalul primate Iosif Battyányi, comitele suprem Ūrményi, conții Carol Pálffy, Ioan și Emeric Csáky, Francisc Balassa și Antoniu Károlyi, baronul Püchler, consilierul aulic Gyóry, arhiepiscopii de Calocca Francisc Klobusiezky și baron Adam Patachich, generalii De Ville și contele Andreiu Hadik, episcopii Muncaciului Bacsinszky și Olsavszky, custodele bibliotecii imperiale din Viena Adam Kollár. Scrisorile acestea sunt cele mai multe de caracter privat, dar se află în ele și lucruri de interes public, mai ales privitoare la dieceza orădană și la luptele înverșunate ce se dădeau atunci între uniții și neuniții din Bihor.

3. Comisiunea aulică își dăduse toată silința ca să suprimă tulburările și să asigure oarecum paxinica conviețuire a celor două confesiuni învrăjbite, și a făcut la Viena propunerile de lipsă pentru atingerea scopului. Între acestea era, cum am amintit mai sus, și decretarea independenței episcopului unit de cel latin, atribuită din partea acestuia uneltirilor lui Meletie sprijinit de generalul de Ville. Luarea măsurilor însă cam întârziă și generalul avea încă motive de îngrijorare,

¹⁾ Manuscrise Nr. 258.

²⁾ Numerii 141 și 256 și un volum gros între protocoalele corespondențelor Ordinariatului nostru orădan.

precum se vede din scrisoarea sa către Dragoși din 12 Ianuarie 1757, în care după ce îi mulțumește pentru felicitările de anul nou adaugă: „Quod si inter populum altercatio emerueret, quam tamen abfore spero, informationem mihi expeterem. Sed omnis conatus adhibendus est, ut Resolutio altissima cum fiduciali confidentia et patientia expectetur“. Temerile lui nu au fost fără temei, căci se știe, că încă multe și grele lupte a avut să susțină unirea, precum putem vedea și din cele 9 scrisori ale lui Kollár. Acesta legase cu Dragoși cea mai strânsă prietinie, i-se adresează cu cele mai afectuoase titluri prietenești, ca: „Amice in aeterna memoria colende“, „Amicissime Moyses“, „Doctissime Dominae“ ș. a. și cu multă sinceritate îi dă prețioase informațiuni. Mai observăm și aceea, că Kollár nu numai că i-a fost prietin devotat lui Dragoși, ci a fost și mare iubitor și binevoitor al poporului român, de al cărui drag învățase și limba română. Dragoși îi scria românește și Kollár îl ruga ca să-l învețelească cât mai des cu scrisori românești.

Din răspunsurile lui vedem, că intrigilor sârbești le-a fost succes să schimbe în Viena curentul favorabil unirii, și să-i câștige mulți dușmani: „qui schismaticorum causae unice favent, et unionem in vestris partibus evertere et extirpare imprudenter laborant“. Aceștia le-a și succes de o parte să facă ca în Viena toată afacerea să fie considerată de o chestie sârbească și așa rezolvirea ei să fie încredințată secției ilirice¹⁾, unde ne putem închipui cu ce bunăvoință va fi fost tratată. De altă parte afară de împărăteasa, care totdeauna a îmbrățișat cu multă bunăvoință chestia unirii, în cercurile oficiale din Viena o priveau cu mult indiferentism, ba chiar cu dușmănie: „Sane res dictu est difficillima quantis cum studiis et contrariis voluntatibus res et negotia haec agantur hic Viennae“. De aceea nu e mirare dacă rămânerea lui Kollár în comisie a devenit cu neputință și el niciodată nu a mai venit la Oradea-Mare, cu toate că dorea să vină și pentru interesul ce-l avea față de unire și: „ut simplicitatem Valachorum cum singulari astutia coniunctam frequenter videre possem“. De altfel și starea sănătății l-a împedecat de a mai veni. Nu a încetat însă de a fi prietinul și apărătorul unirii, apărându-o atât cu cuvântul în audiențe primite la împărăteasa, cât și într'un memoriu compus la dorință

¹⁾ Bunyitay, l. cit. p. 69.

prealnaltă. Cu ocaziunea unei audiențe spune, că a atras atențiunea reginei asupra lui Dragoși și l-a recomandat ca vrednic să fie episcop.

Dr. IACOB RADU.

Insemnări.

Locul copiilor, după ce se înserează, e acasă. Poate că nici când nu s'au ridicat atâtea plângeri de sub greutatea atâtor nenorociri și împotriva atâtor rele — ca acum. Intre potopul de rele, pentru cari se tânguie oamenii, cari se cugetă și la ziua de mâne și mai ales la veșnicie, e și decădiința unui însemnat număr de tineri rămași acasă fără tătâni și fără frații mai mari, duși la oaste. Acestia, fără o îngrijire specială în familie și fără o educație religioso-morală împlinită în chipul, cum pretind împrejurările extraordinare, în cari trăim, rup nu numai legăturile disciplinei interne, din suflete, ci și ale celei externe, în familie și în societate. Femeile istovite de muncă și de durere mută nu se pot ocupa cu educarea pruncilor în familie nici în măsura, în care se ocupau înainte de războiu. N'au timp, sermane, să controleze mai amănunțit vorbele, faptele și omisiunile fiilor lor și să le scruteze cărările, iar în fața transgresiunilor acelora de multeori închid ochii, sunt prea indulgente. Cugetându-se la suferințele altor scumpi duși în oaste, cum și din o neîntemeiată frică, ca să nu piardă și pe cei de acasă, nu-i pedepsesc, le permit chiar — multe lucruri, cari sunt deadreptul spre ruina vieții sufletești și trupești. Dacă la acestea se mai adaug și pildele rele, cari inficiază viața morală, și eventual și neglijința păstorului sufleteșc, atunci avem tabloul cel mai trist, ori că încep a se delinia conturile unui astfel de tablou sombru.

Faptul acesta, care contribuie la degenerarea tineretului umple de legitmă îngrijorare și de temeinică frică pe toți prietini sinceri ai omenimii, dintre cari unii stau resignați cu durere, iar alții caută mijloace pentru remediarea răului. Mijloacele sunt cunoscute și după nume și după puterea, ce o au de a vindeca și a curmă răul. Durere însă, că nu le folosim în măsura, ce o cer timpurile istorice de acum. Ce puternic e cuvântul lui Dumnezeu, dacă se aruncă în inimi cu căldură și cu iubire, apoi câte prilejuri bune nu ni-se îmbie-

nouă preoților, ca să și aruncăm sămânța dumnezească în sufletele tinerilor: în predici, în cateheze, în reuniuni și societăți de tineri, pe stradă convenind cu ei, prin punerea în mâna lor a unei cărți bune, a unei cărți de rugăciune și prin conducerea acelor la izvoarele și canalele grațiilor: la primirea cât mai deasă a sfintelor sacramente! Raportul de bunăînțelegere a preoților cu familiile, în cari sunt tineri, încă e un mijloc educativ. Pe baza acestui raport preotul, pe neobservate, poate să picure inviețiuni și sfaturi în mintea părinților, cu cari stă de vorbă bucuros ori unde, cercetându-i chiar și pe acasă cu bunăvoință de părinte și cu interesare sinceră față de raporturile educative dintre aceia și pruncii lor. Interesarea vie de purtarea tinerilor va ajuta pe preot, să descopere orice abatere mai gravă dela legea morală și-l va determina, să stângă, singur ori în colaborarea cu alții, focul, ce s'a iscat, ca să nu se aprindă și alte suflete. Deosebit va profita preotul de toate ocaziunile, să facă ca să înțeleagă atât părinții cât și tinerii, că acestia se destrăbălează mai mult serile pe stradă, în șezători și în petrecerile lor nepotrivite cu jalea, ce a cuprins pământul. Când se va forma convingerea aceasta, șezătorile se vor închide, petrecerile păgubitoare se vor cassa, iar pe străzi, după ce se înoptează, va fi liniște.

Prin Iunie, 1917, cetiam, că senatul orașenesc din Stettin (Germania) a adus hotărîrea înțeleaptă, în sensul căreia copiilor sub 14 ani nu le este îngăduit, să se prezinte, după sfînșitul soarelui, pe stradă, în parcuri și în localuri publice. De o bună bucată de vreme încoace suntem martorii acțiunei, ce o desvoaltă la noi societatea maghiară pentru salvarea pruncilor. Lăudăm pe toți, cari se pun în serviciul unei cauze atât de însemnate, dar să nu uităm, că noi și ca biserică și ca neam avem mai mare necesitate de o așa lucrare, decât alții. Cum însă nouă nu ne este dat, să ne putem organiza în cadre mari pentru apărarea sufletului și a trupului copiilor și a tinerilor noștri, să facem aceasta în cadre mai reduse, în fiecare parohie și filie cu ajutorul curatoratelor bisericesti, al reuniunilor pie, al părinților și al persoanelor, cari au înțelegere pentru primejdia, ce ne amenință simburii neamului. Și fiindcă utilizarea oricărui alt mijloc va fi fără efect, până ce tinerii își vor petrece serile pe strade și prin localuri publice, să lucrăm, înainte de toate, ca aceia, după ce se inserează, să rămână acasă!

Înceapă-se această acțiune de salvare și la noi, în mod sistematic, în fiecare eparhie, în fiecare district protopopesc, în fiecare parohie și pentru fiecare familie! Ne chiamă datoria de a mântui un neam! S'o împlinim.

Senior.

CRONICĂ.

Dela alegerea de mitropolit. Ca cronicari fideli ai mișcărilor mai însemnate din biserica noastră, avem datorința, ca dela alegerea din 9 Maiu c. afară de momentele mai însemnate: fixarea ternarului candidaților și manifestul clerului, de cari se vorbește la alt loc al revistei, să încreștăm și alte momente de importanță.

Ținută de astădată în cadrele ceva mai strânse decât în trecut ale unui *sinod*, — asupra naturii curioase a căruia vom mai avea poate prilej să revenim —, alegerea de mitropolit, s'a făcut într-o toată după un program bine fixat din partea președintelui sinodal, episcopul senior al provinciei. În cadrele acestui program sinodul electoral a numărat de astădată între membrii — ce-i drept fără de vot — și pe cei doi *episcopi conprovinciali* dela Gherla și Lugoj, precum și *câte doi delegați ai capitelor* din toate trei diecezele sufragane. Și-a mai avut, în deosebire de trecut, și un *secretar* al său (Dr. Al. Nicolescu) și un *magistru al ceremoniilor* (Aurel C. Domșa). Celelalte s'au petrecut în mare ca și până acum, urmându-se până în mici amănunte prescrișele „sinodale“ ale ministrului de culte.

Din cadrele de șablon ale acestora din urmă s'a ridicat frumoasa vorbire de deschidere a Preasfințitului dela Orade. Mânecând din minunea învierii, temeiul legii și bisericii creștine catolice, pâr. Episcop Demetriu a atins, în partea a doua referitoare la alegere, cu multă delicateță și totuș cu atâta demnitate chestiile, cari trebuiau privite în față, ale acestei alegeri, încât la urmă aplauzele sinodului par'că nu voiau să mai contenească. Bine a vorbit la urmă, răspunzând comisarului regesc (Dr. Ios. Siegescu) și pâr. vicar al mitropoliei (Dr. Vas. Suci), relevând calitățile eminente ale arhierilor de până acum ai Blajului, cari toți prin alegerea clerului s'au învrednicit de-a ajunge în fruntea bisericii noastre. De *protototar al clerului* a fost ales pâr. protopop Emil Pop (Uioara),

dupăce, fără ca sinodul să fi protestat cu demnitate, un alt ales al clerului a fost refuzat din partea comisarilor pe motiv „că nu e alegător”. O altă umilire a mai ajuns sinodul prin aceea, că *citirea manifestului* său n'a fost încuviințată din partea comisarilor, cari totuș s'au învoit să fie alăturat la actele sinodale, fără ca măcar în punctul acesta să fi luat cineva cuvântul dintre membrii sinodului. Celelalte au fost bine. Așa de bine, încât comisarul Ugron a avut la urmă frumoase cuvinte de laudă la adresa părinților sinodaliști. (ar.)

*

Prelați noi în biserica noastră. După moartea pâr. Ioan M. Moldovanu, arhidieceza Blajului rămase fără nici un prelat domestic papal. Nu doară, că în arhidieceză n'ar fi fost nime atât de vrednic ca prelații celorlalte dieceze, ci din simplul motiv, că regretatul mitropolit nu a fost prietinel distincțiilor, (a dat și a exoperat distincții numai când i-s'a cerut cu insistință). De aceea mare a fost bucuria Blajului, când după alegerea de mitropolit pâr. episcop Demetriu al Orăzii, a vestit clerului, că Pontificele roman a trimis această înaltă distincție deodată la doi reprezentanți ai clerului nostru: pâr. vicar *Dr. Vasile Suci*, și pâr. canonic *Dr. Victor Szmigelski*.

Activitatea noilor noștri prelați este mult mai bine cunoscută preoțimii noastre, decât să trebuiască să mai insistăm asupra ei. Alegerea recentă de mitropolit, care pe cel dintâiu l-a ridicat în fruntea ternarului și care se gândea poate și la al doilea de nu-l știă bolnav și suferind — este cea mai sigură dovadă despre aceasta. Dar ea e dovadă și pentru aceea, că persoanele distinse au fost bine alese. S'a răsplătit în parte o muncă frumoasă și desinteresată. (r.)

*

† **Canonicul Gavrilă Pop.** La vrâsta patriarhală de de 88 de ani s'a stâns în 16 Maiu c. canonicul tinăr până la moarte în stăruințele sale pentru binele bisericii și neamului, pâr. Gavrilă Pop. Blajul pierde într'însul una din acele figuri luminoase ale trecutului nostru, cari fără a căuta să se impună cu orice ocazie, fără a lucra din dorul după laudă și răsplătă pământească, a știut totuș să ajungă pe un pedestal de înaltă autoritate, de unde se impunea tuturor ca o vie pildă de onestitate și muncă neobosită. Vre-o 12 ani (1858—70) a fost profesor de studiul biblic la seminarul nostru teologic, mai apoi, aproape două decenii (1870—1889) a condus ca protopop tractul

Clujului, pentru ca restul destul de îndelungat al zilelor sale de zelos slujitor la altarul Domnului să-l petreacă de nou la Blaj, în calitate de canonic.

Păr. Pop a lucrat mult și pe terenul literar, potrivit cu indeletnicirile slujbelor sale multiple. Ca profesor a scris manuale pentru teologia biblică și de religione (istoria biblică) pentru elementare și gimnazii, ca preot în cura animarum a scos 4 tomuri de predici, iar mai târziu a găsit desfătare în aprofundarea și tălmăcirea operelor clasice și de mitologie. Ca ultimă lucrare, scoasă la vrâsta de 84 de ani, încreștăm un fascicol din fabulele lui Esop.

Așa s'a scurs în muncă continuă, în lucrări cari până la moarte i-au ținut vii și elastice puterile sufletesti, vieța unui bun preot român unit, a cărui pomenire nu se va șterge în curând din sufletul aceluia, cari au avut prilej să-l cunoască și să-l îndrăgească. Iar fundațiunea frumoasă (de aproape 50 de mii) ce-a lăsat-o spre scopuri de binefacere: îi va perpetua numele din neam în neam. (ar.)

*

O pastorală comună a episcopatului catolic din Austria. După norma episcopatului catolic din Germania, care de-o vreme încoace dă, an de an, câte-o pastorală comună, datată din Fulda unde își ține consfătuirile anuale, mai nou au dat și episcopii din Austria o astfel de pastorală. Sub motto-ul „Păstrați curățenia și păziți poruncile căsătoriei“, se stăruie într'ânsa asupra uneia din cele mai însemnate probleme de actualitate, care pe urma ravagiilor provocate de războiu și a demoralizării tot mai pronunțate, a ajuns să formeze preocupăția de căpetenie a tuturor factorilor, cari au datoria de a se îngriji de viitorul omenirii. Nici un factor nu are însă mai multă competență în această materie decât tocmai biserica, și de aceea acțiunea comună a episcopatului austriac ni-se pare foarte salutară.

În legătură cu aceste pastorale ne gândim la stările din biserica noastră, unde, pentru înapoierea în care suntem față de biserici mai înaintate, avem neasămănat mai multe probleme cari cer un cuvânt competent de îndrumare, decum este cazul la alții. De ce nu ar veni deci și episcopii noștri, ca măcar din când în când, dacă nu anual, să-și spună cuvântul de apostoli și în această formă, cu mult mai impunătoare decât aceea a pastoralelor date după dieceze?! Dacă la alții, unde sunt mai

mulți arhieriei, se poate găsi temeiul potrivit pentru o acțiune unitară, pentru ce nu s'ar putea aceasta și la noi? (v†)

*

Sinoadele bisericii române neunite sub controlă ministerială. Prin ordinul din 7 Maiu c. al ministrului Apponyi anul acesta sinoadele celor trei eparhii (Sibiiu, Arad și Caransebeș) ale bisericii române neunite aveau să fie ținute sub controla preventivă a câte unui comisar guvernial. În fața acestei dispoziții susținute și din partea ministrului actual Zichy, sinodul din Arad a dovedit multă demnitate, când cu însuflețire *unanimă* a primit rezoluția propusă de d. Nicolae Zigre, prin care sinodul, cu provocare la dispozițiile dreptului canonic și ale dreptului public ungar, protestează solemn împotriva acestui amestec neconstituțional al guvernului și hotărăște, că până la aranjarea multumitoare a acestei chestiuni prin guvern sau prin Majestatea Sa regele suspendează orice activitate a sinodului. La Caransebeș sinodul nu s'a ținut din motivul, că, probabil tot din cauza ordinațiunii ministeriale, s'au prezintat abia 13 deputați; iar la Sibiiu sinodul a primit mai întâiu, la propunerea dlui Dr. A. Vlad o rezoluție similară celei dela Arad, iar după ce mitropolitul Mangra nu a voit să se supună acestei hotărâri, sinodaliștii au făcut imposibilă continuarea sinodului prin aceea, că nu s'au mai prezintat la ședințe.

În cameră, deputatul Ștefan C. Pop a interpelat în cauza aceasta pe prim-ministrul Wekerle, care a răspuns, că ordinațiunea dată nu e contrară nici constituțiunii, nici autonomiei bisericii române neunite. Se va vedea acum ce rezultat vor avea demersurile ce vor trebui să se facă din partea episcopatului bisericii neunite. (ar.)

*

Noua contribuiri pe seama „Asociațiunii“. Dela 18 Martie încoace, până când se adunase 7,085 cor. (vezi Nr. 7—8 c. al acestei reviste), biroul Asociațiunii a mai publicat două liste de contribuiri (cu datul de 9 Aprilie și de 9 Maiu), de cari se vede, că lipsele arzătoare ale fruntașei noastre instituții culturale trezesc spiritul de jertfă în tot mai multe inimi. Cu plusul ce s'a însemnat pe aceste două liste în suma de 28,152 cor., contribuiriile intrate până la 9 Maiu c. fac cu totul 35,237 coroane. În această sumă figurează 33 de bănci cu oferte în suma de 13,370 cor., și 90 de particulari cu suma de 14,782 cor. Sume mai însemnate au dat dintre institutele

noastre de bani »*Albina*« (7,000), »*Ardeleana*« (1,000), apoi „Bihoreana“, „Silvania“ și „Chiorana“ (câte 500 cor.), iar dintre particulari remarcăm deosebit pe dd: *Dioniziu de Șimon* (Sâmpetru de câmpie), *Gheorghe Popp* (Vajdacuta), *Antoniou Mocsonyi de Foen* (Bulciu), *Dr. Octavian Russu* (Sibiiu), *Gheorghe Pop de Băsești*, *Un anonim* (Oradea-mare), *Dr. Teodor Mihali* și *Dna Eleftera* (Dej) și *Dr. Aurel Vlad cu dna* (Orăștie), cari au contribuit cu câte *una mie* coroane.

Aceste frumoase sume, cari sperăm că vor crește încă, dovedesc între altele și aceea, că pilda bună dată din partea primilor contribuitori asigură colectelor ce se inițiază totdeauna un rezultat frumos. Proverbul nemțese „gut begonnen, halb gewonnen“ s'a verificat și de astădată. — Și măcar de nu s'ar oprî colecta până la suma de 100,000 mii! (r.)

*

Grijiți manuscriptele și tipăriturile vechi! Astfel indeamnă, în cadrele unui cercular, Preasfințitul Iuliu al Gherlei preoțimea de aeolo, să caute și să pună la adăpost manuscriptele, tipăriturile, icoanele și alte lucruri vechi, cari s'ar afla prin bibliotecile și prin bisericile acelei eparhii. E o dispoziție folositoare aceasta, care ar fi de dorit să se observe în fiecare parohie românească. Câte file îmbătrânite și câte obiecte vechi și prețioase nu s'au prăpădit, din cari, dacă s'ar fi păstrat, s'ar putea compune acum istoria satelor noastre, cu sbuciumul, cu durerile și cu bucuriile lor! Să adunăm și să păstrăm deci cel puțin ce biată ne-a mai lăsat vitrejimea vremilor! (sr.)

*

Dare de cult și dare comunală. Ministrul de culte și instrucțiunea publică a hotărît în anul 1916 Nr. 35,411, că funcționarii de stat, cari altcum nu sunt obligați să solvească dare supletoare comunală, nu se pot subtrage dela obligamentul de a solvi dare de cult bisericesc, fiindcă contribuția aceasta își are temeiul în legătura respectivilor cu biserica. Scutița funcționarilor de stat privitoare la contribuția comunală se bazează în legea statului, care nu se poate extinde per analogiam și la darea de cult, ci, ca privilegiu, trebuie interpretată cât mai riguros.

În virtutea §-lui 138 din art. XXII—1886, apoi pe baza decisului ministrului de interne nr. 18.053—1896 și a hotăririlor curiei administrative nr. 341—1897, 967—1898 și 778—1900.

imobilele, cari se folosesc ca beneficiu parohial ori învățătoresc sunt *scutite de dare comunală*. Sinodul arhiepiscopical din 1904/6 sub p. XI. a hotărât, că, plătindu-se undeva din cassa bisericii arunc comunal, după astfel de realități, celce a plătit incompetent, e obligat la restituirea daunei cauzate bisericii. (sr.)

*

S'a schimbat prefectul propagandei din Roma.

Deși după înființarea congregației orientale, afacerile bisericii noastre nu mai aparțin congregației „de propaganda fide”, și după războiu vom continua a avea legături cu propaganda: prin clericii noștri, cari vor studia la institutele ei. De aceea nu este fără interes a ști, că fostul prefect al acestei congregații card. Dominic *Serafini* a murit în 6 Martie c., numindu-se în locul lui card. *Van Rossum*, fostul delegat papal la congresul euharistic din Viena. Serafini a stat în fruntea propagandei abia doi ani, din Martie 1916, și cardinal a fost făcut în 1914, deodată cu primatele Csernoch. (vs)

Cărți și reviste.

Sub titlul »Câteva date statistice ce ne privesc d. P. Suciua are în Nr. 3 (Maiu) al »*Convorbirilor științifice*» din Geoagiu un articol deosebit de prețios prin tendința ce urmărește de-a ne familiariză cu ideea de-a ne organiza și noi un birou statistic. »Cu statistica la noi aproape nime nu-și bate capul — zice autorul. De aici desorientarea asupra numărului și a puterii noastre economice. Conlocuitorii noștri își fac de pe acum planul viitoarelor lupte culturale, se agită, li frământă marile probleme de după războiu». Pentru a arată apoi ce învățături prețioase se desprind din considerarea datelor seci ale statisticeii, d. Suciua ne dă câteva date despre populația din Ardeal, despre orașele de aici, despre pământ și despre bănci, făcându-și în tot locul observările judicioase, cari merită toată atențiunea factorilor noștri competenți.

Decât orice observări concrete mai multă atențiune merită însă ideea însăși și îndemnul de a ne ocupa cu chestiuni de statistică. Intre împrejurările date ideea nu se poate infăptui decât din inițiativa bisericii, a cărei activitate pe acest teren ar fi nespuse de bine remunerată prin foloasele imense ce ar avea pe terenul consolidării sale interne. Dar se va găsi oare cineva care să pornească de sus această mișcare?! (ar.)

*

În revista »*Euchárisistikus Értésítő*« (Nr. 5—6 a. c.) se publică următoarea declarație importantă despre pressă, care a făcut-o repositatul pontifice Pius X înaintea unui redactor dela »*Croix de Limoges*«. »Ah, pressa, — încă tot nu înțeleg oamenii însemnătatea ei. Nici credincioșii, nici preoțimea nu se interesează de pressă așa, cum ar trebui. Bătrânii zic uneori: aceasta e lucru nou, apoi în trecut și-au mântuit oamenii sufletele, fără să se ocupe cu jurnalistica. E ușor a zice: întrecut! întrecut! Capetele acestea tari însă nu se cugetă, că în trecut pressa rea n'a fost în tot locul, prin urmare nici contraveninul pressei bune n'a fost tocmai așa necesar. Nu-i vorba de trecut. Noi nu mai suntem în trecut, ci în prezent. Apoi e fapt, că acum poporul creștin e sedus, e înveninat, e pierdut prin gazetele rele. Zădarnic și-ar ridică creștinii biserici, zădarnic ar țineă misiuni sfinte și ar înființă școli; toate instituțiunile lor bune și toate zădușele ar da faliment, dacă n'ar ști să manueze în aceea vreme și arma potrivită pentru ofensivă și defensivă: pressa loială și sinceră catolică«. — Câte cuvinte, atâtea adevăruri.

Oare noi când ne vom adună toate puterile pentru înființarea și susținerea unei presse, care să fie în stare a ne apăra și promovă atâtea interese periclitate, când vom înțelege, că numai suntem în trecutul cu îmblăcii, și eu diligeanț, ci în prezentul cu mașini monstre purtate cu vapor și electricitate, cu comunicație aeriană și atâtea altele! (șr.)

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

M. Budapesta. Cu jurământul antimodernist lucrul stă așa, că în noul codice de drept al bisericii apusene — intrat în vigoare acum în 19 Maiu (sărbătoarea Rusaliilor latine) — de fapt nu se cuprinde. Toată lumea a crezut deci, că s'a șterse. Pentru mai multă siguranță s'au făcut însă întrebări la Roma și pe urma acestora un decret din 22 Martie 1918 al Congregației S. Officium, aprobat de papa, enunță că jurământul antimodernist rămâne până la altă dispoziție și pe mai departe în vigoare, fiindcă »virus modernismii diffundi minime cessavit«; nu s'a introdus însă în noul codice, fiindcă din firea sa acest jurământ este transitor.

Abonementului nedumerii. Lucrul stă tocmai întors. Postul nostru corespunde așa numitei »abstinentia« a latinilor, iar ajunul concade cu »jejunium«-ul lor. În zilele de post trebuie să ne reținem dela mâncările numite de dulce (carne, lapte, ouă, unsoare ș. a.), iar în cele 5 zile de ajun (ziua crucii, preluia Crăciunului, a Botezului, Vinerea Paștilor și tăierea capului sf. Ioan Bot.) să mâncăm (cei trecuți de 21 ani) nici din acestea decât după înslăvat. Disciplina noastră nu cunoaște deci principiul »unicae refectiois completae«, și a »unciiilor« de dimineața și seara.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.

Posta Administrației.

I. Grind. Ne pare bine, că s'a aflat eroarea; și mai bine, că n'am fost noi cauza. — Nu-i eschis, să punem în practică propunerea, ce o faceți și Sf. V., publicând în fiecare număr numele abonaților, cari ne-au plătit și timpul pentru care ne-au plătit.

P. Rebrîșoara. Suma de cor. 50, ce ați trimis-o pentru fondul cultural, am transpus-o Administrațiunii centrale capitulare de aici, de unde veți primi document.

P. Nagypestény. V'am corectat adresa îndată ce ne-ați avizat. Incurcătura se va întâmpla pe la posta de acolo.

H. Krakow. Ne bucurăm, că, după multe suferințe, ați ajuns acasă, unde v'am îndreptat și revista.

Dr. I. Brus (Moravia). V'am trimis bucuros colecțiile dorite, cum și numerii singuratici reclamați.

Dr. S. Borosjenő. De aici Vi-se spedează regulat revista. Numerii ceruți Vi i-am spedit.

M. Szatmárasáddny, T. Giungiu și St. Vișag. Pentru anul 1919 aveți la noi câte un bon de câte 10 cor.

Mai nou:

Ediția II.

Din război

Viersuri și cântece

Broșura aceasta de 3 coale formează Nr. 2 din „CĂRȚILE RĂSBOIULUI“ întocmite de A. Melin. Întreagă presa noastră are pentru ea numai cuvinte de laudă, la cari ne alăturăm și noi din inimă.

Se poate avea dela librăria seminarială pentru 50 fileri.

Tipic Bisericesc

de

Dr. Victor Bojor, Aron Papiu și Ștefan Roșianu

O carte de cel mai mare folos pentru oricare preot de legea răsăriteană, prin care se promovează nespus de mult unitatea cultului public dumnezeesc.

Se vinde cu 5 cor. și se poate avea dela librăria seminarială din Blaj.
